

La inevitable opció pels més pobres

Monsenyor Samuel Ruiz és el bisbe de San Cristóbal de Las Casas (Chiapas) i s'ha destacat com a mitjancer entre els zapatistes i el govern mexicà. Ara, això no el distreu de denunciar la greu situació en què viuen els indígenes del territori que té encomanat.

Samuel Ruiz recull l'herència del primer bisbe de San Cristóbal, Bartolomé de las Casas, el primer que va comprendre l'espiritualitat indígena i es preocupà pels problemes dels indis fa quasi cinc-cents anys, des de la mateixa diòcesi: no debades els indígenes maies de la zona l'anomenen *Tatic* (pare en la fe). Té setanta-tres anys i la Universitat Autònoma de Barcelona l'acaba d'investir doctor honoris causa a proposta de les Facultats de Ciències de l'Educació i de Ciències Polítiques i Sociologia. Va aprofitar l'estada a la ciutat, per denunciar la situació, summament tensa, que es viu ara mateix a Chiapas, més tensa que mai des de l'aixecament zapatista. El diàleg s'ha aturat i el procés de pacificació també. El fustigament de policia i exèrcit, que ja ha fet morts i detencions a les comunitats indígenes, segons Don Samuel es proposa de tallar el suport social dels revoltats i debilitar-los davant el govern. Però el bisbe confia en la immensa força de milers de persones que a tot el món demanen que hi hagi un veritable procés de pau i de diàleg.

Samuel Ruiz és afable, però directe: "Ser neutral a Chiapas és pecat". No parla mai de problema de Chiapas, sinó de "problema nacional i de sistema econòmic universal". Per ell, actualment la línia divisòria entre primer món i tercer s'ha trencat amb la presència física del tercer món africà i asiàtic a Europa i amb la presència física del tercer món llatinoamericà als EUA i al Canadà. El sistema econòmic vigent anuncia la seva pròpia destrucció, si no hi ha una reforma profunda del moviment de productivitat que consumeix de forma galopant les forces no renovables de la natura i ens porten cap a una mort segura. El fet de descobrir la necessitat d'un acord ge-

neral que modifiqui les forces econòmiques vigents fa que primer i tercer món ja no es trobin separats, ans vagin plegats en la mateixa nau i s'adonin que han de treballar ensem per transformar aquestes forces econòmiques.

Nascut al nord de Mèxic, fill d'*espaldas mojadas* (emigrants als EUA), la realitat indígena que va trobar a Chiapas va fer trontollar la seva manera d'entendre l'evangelització i la seva manera de copsar la teologia.

"La violència no és legítima en cap moment, pot ser explicable, pot ser inevitable psicològicament, però no pot ser legitimada."

"Com va dir Joan XXIII: o és església que opta pels pobres o deixa de ser església."

—Viure de prop aquest conflicte ha fet que vostè canviés d'alguna manera?

—Crec que sí. És com si et dediques a una professió que t'agrada, i a poc a poc vas vivint una transformació. Així, si ja teníem clar que el fet d'anunciar l'evangeli significa anunciar la veritat i la justícia per una veritable i autèntica pau, ara aquests esdeveniments ens fan tenir la percepció d'unes altres dimensions necessàries: no es pot arribar a la pau sense la reconciliació, sense un veritable i autèntic procés de justícia, sense una veritable reanimació de les comunitats perquè dialoguin entre elles i trobin la manera d'evitar que forces externes pertorbin la tranquil·litat.

—Els seus feligresos com han vist que fes de mitjancer en aquest

conflicte?

—Simplement, com una concreció més clara del que significa ser pastor d'una comunitat. Però la mitjanceria no toca directament els feligresos, sinó el govern federal i l'exèrcit zapatista.

—Ha hagut d'escollir entre els seus feligresos?

—No, jo no he hagut d'escollir entre ningú, perquè, si són fidels, ho són i llestos. En tot cas, hauria d'escollir entre les accions que cal desenvolupar en-

tre fidels i fidels. És clar que sempre hi haurà reaccions negatives, però això és marginal.

—*Al Vaticà han entès la seva preocupació i el seu compromís en aquest conflicte?*

—Primer de tot, que quedi clar que per fer la nostra acció pastoral no hem de demanar permís a ningú. Pel que fa a la pregunta, en diversos moments el pontífex romà ha parlat ben clarament de la necessitat de caminar pacíficament cap a un procés de pau. I la mateixa recomanació ha fet a la Conferència Episcopal. Aquestes paraules han estat difoses àmpliament per nosaltres, i la Conferència Episcopal Mexicana des del principi del conflicte té una comissió especial de seguiment que aquest mes d'abril vindrà al bisbat per veure de quina manera podem incidir en el procés a fi de reobrir el diàleg. De manera que hi ha solidaritat.

—*En situacions com la de Chiapas creu que és legítima la lluita armada?*

—Ni en aquesta ni en cap circumstància no és legítima una acció armada. És lamentable..., és a vegades un arraconament per a la gent, però a vegades és, psicològicament, l'únic camí que els resta. Però mai no hi pot haver, sota cap motiu, una defensa de la legitimitat de la violència. Si fos legítima la violència, aleshores la llei de la força ho hauria de regular tot, i cada moviment sobreviuria fins que un altre no l'exterminés. La violència no és legítima en cap moment; pot ser explicable, pot ser inevitable psicològicament, però no pot ser legitimada. Ni aquí ni enlloc.

—*Jesús, si fos a Chiapas, creu que pararia l'altra galta?*

—Mira, Jesucrist no solament reaccionava així, també va agafar un fuet per foragitar els venedors del temple. Hi ha una imatge de Jesús mig deformada en això. Parar l'altra galta no vol dir inactivitat, vol dir reclamació de drets, perquè, en aquesta mateixa circumstància que tu menciones, no solament va parar l'altra galta, sinó que també va preguntar per què, va preguntar si hi havia cap motiu per a tot allò; i en això hi ha una defensa dels drets. I aquesta no és una imatge inventada, és als documents que tenim per saber qui era Jesús.

—*Per què la seva opció pels més pobres?*

—Tu no pots passar inerte, sense cap reacció, si veus que hi ha una persona prepotent que aixafa una persona dèbil. O hi intervens tu mateix, o crides unes altres persones perquè t'ajudin o acudeixes a l'autoritat, però no pots dir que a tu no t'importa. El pobre, sabem que és el subjecte causat per una depredació estructural de la societat. I l'opció pel pobre no és accidental, sinó substancial, en l'església; com va dir Joan XXIII: o és església que opta pels pobres o deixa de ser església. No és optativa l'opció pel pobre.

—*Un dels fets que es destaquen de la revolta zapatista és el ressorgiment de l'indigenisme. Quin paper creu que poden tenir els valors indígenes en la regeneració política i moral d'una societat com la mexicana?*

—Hi ha un nou subjecte que es revela no solament

a Mèxic, sinó a tot el continent, i que es manifesta particularment en la celebració dels cinc-cents anys. El papa, poc abans del conflicte de Chiapas, a Mèxic, va parlar als indígenes del continent representats a Yucatán, i els va dir que eren subjectes de l'evangelització i del desenvolupament del continent. Són afirmacions que indiquen que hi ha un nou subjecte insurgent a tot el continent, que és l'indígena. Aquest és un pas irreversible en la història. Per dues o tres generacions nombrosos grups d'emigrants que s'insereixen en països són absorbits, però el llatí i l'indígena, no s'integren. Poden ser agredits, i també la seva cultura, però han emergit amb la presa de consciència de la seva responsabilitat històrica. No és un episodi, sinó una emergència que d'ara endavant ens fa recordar també unes altres emergències significatives en què l'esclafament no tan sols és econòmic sinó també cultural, i que són: la dona, el negre, l'asiàtic i l'indígena. Aquests subjectes nous emergeixen com la possibilitat salvífica que la seva articulació ens porti a una transformació pacífica d'aquest sistema opressor del qual tots som víctimes o còmplices. Temps enrere, ja dèiem que si és veri-

El bisbe Samuel Ruiz. Va ser a Barcelona on el van investir doctor honoris causa per la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), a proposta de les Facultats de Ciències de l'Educació i de Ciències Polítiques i Sociologia.

"Els abusos que afligeixen els indígenes vénen de l'exterior, d'un sistema econòmic que genera aquest aixafament."

tat que dels pobres ve la salvació perquè d'ells és el regne, com va dir Jesucrist, aquesta bé hauria de venir dels indígenes, que són els pobres dels pobres. Això ho dèiem abans per convicció teològica, i ara per convicció històrica.

—*Què és el primer que va aprendre dels indígenes?*

—Va ser conseqüència d'un procés gradual. Vaig descobrir no solament l'indígena en la seva pobresa sinó, sobretot, en els seus valors profunds: el seu sentit comunitari, la seva actitud receptiva, la seva manifestació de felicitat malgrat les mancances externes, la seva acollida... Hi ha una presència, captes que hi ha alguna cosa que atreu i que és un món desconegut en el qual a poc a poc, després de fixar-t'hi, trobes que és el veritable món que s'ha d'assolir, un món amb comprensió i fraternitat, un món en què tot quant s'oposa a aquesta comprensió és més o menys induït —i amb això no vull negar que hi hagi pecat original i limitacions també entre els indígenes—. Però, en general, els abusos que els afligeixen vénen de l'exterior, d'un sistema econòmic que genera aquest aixafament.

—*Concretament com articula la paraula de Déu amb els valors indígenes?*

—Evidentment aviat vam començar a veure que hi havia hagut, des del moment de l'evangelització, una opressió cultural. Llavors van identificar, lamentablement, cultura i contingut de l'evangeli, amb evangelització, i els van imposar una manera única d'expressar la seva fe, vestida d'una cultura occidental que els era estranya. El Concili Vaticà II ens va cridar l'atenció sobre aquest punt, particularment

gràcies a la presència dels bisbes africans. Des d'aquest concili ens trobem en una revisió profunda per reconèixer el procés de salvació existent en totes les comunitats, incloses les indígenes; hi ha necessitat de manifestar un Déu que ja és present en les comunitats, i per això l'evangeli tendeix a ser encarnat i manifestat per la cultura fins a arribar a la constitució d'esglésies autòctones, com diu el document de les Missions del Concili. Aquesta església autòctona existeix quan hi ha una forma de pensar pròpia; quan es reconeixen els valors de la pròpia cultura; quan s'hi encarna l'evangeli; quan té la possibilitat de tenir signes externs de manifestació de la seva pròpia fe, perquè és la d'ells i no la nostra la que s'ha de manifestar; quan hi ha ministres propis, de manera que hi hagi una església consistent autòctona, no autònoma, que sigui encarnació de l'evangeli en la seva pròpia cultura. Cap aquí és cap on tendim a tot arreu del continent, i és aquí que emergeix la presència

de l'indígena amb un aprofundiment del misteri en què la dimensió comunitària es revela amb tota claredat com un valor. Un valor que no va ser portat per l'evangelització, car aquesta dimensió comunitària ja existia abans de l'arribada de l'anomenada conquesta.

—*Així, doncs, l'església universal no ha de ser uniforme?*

—El Concili Vaticà II reconeix que els valors existents en cada cultura són patrimoni de la humanitat, i parla, per exemple, d'experiències místiques que existeixen en religions orientals, les quals l'església ha de tenir en compte i agregar-les a la seva pròpia experiència mística. Es tracta, per tant, com diu l'apòstol Pau en un dels discursos consignats als Fets dels Apòstols, que Déu va permetre que cada poble tingués el seu propi recorregut, en què hi ha un procés salvífic, en què hi ha una possibilitat de trobar-se amb ell, fins a arribar al moment d'una con-

vocació de cada poble, amb el seu propi itinerari, per formar un poble de pobles. No com el poble jueu que era una sola raça, una sola ètnia i cultura, sinó cada poble amb la seva llengua i cultura, i això se simbolitza pràcticament en la festa de la Pentecosta: els diversos grups presents a Jerusalem hi són convidats, a aquesta festa, i quan Pere els parla, cadascú l'entén no pas en la llengua de Pere, sinó en la seva pròpia llengua, indicant amb això la riquesa del seu caminar històric. Així es forma un poble de pobles, en l'encarnació del missatge en cada poble. Ara bé, aquesta igualtat, l'hem de treballar entre tots, no ve donada.

"Jesucrist no solament va parar l'altra galta, també va agafar un fuet per foragitar els venedors del temple. Hi ha una imatge de Jesús mig deformada en això. Parar l'altra galta no vol dir inactivitat, vol dir reclamació de drets."

Oriol Cortacans